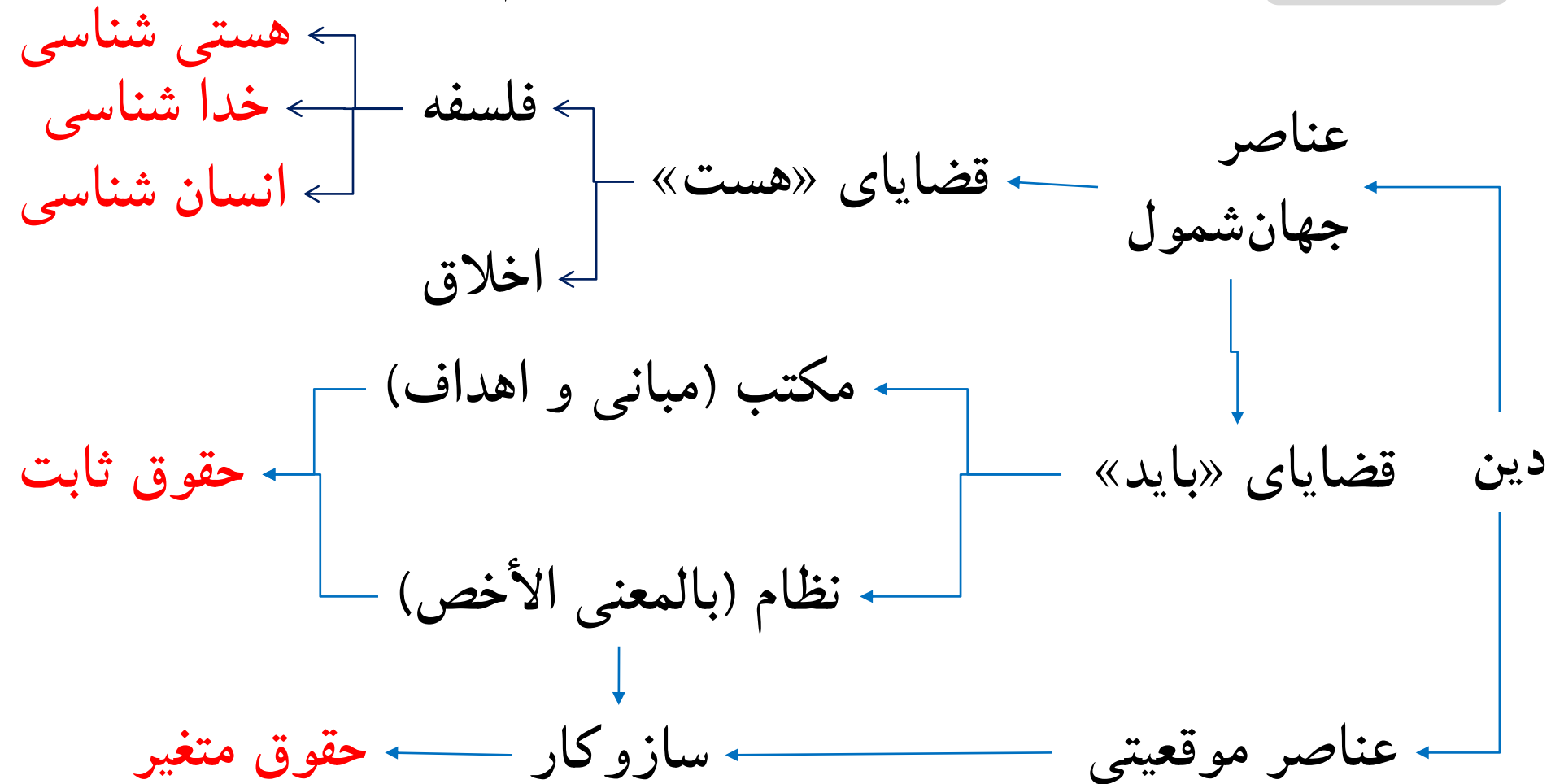

خارج الفقہ

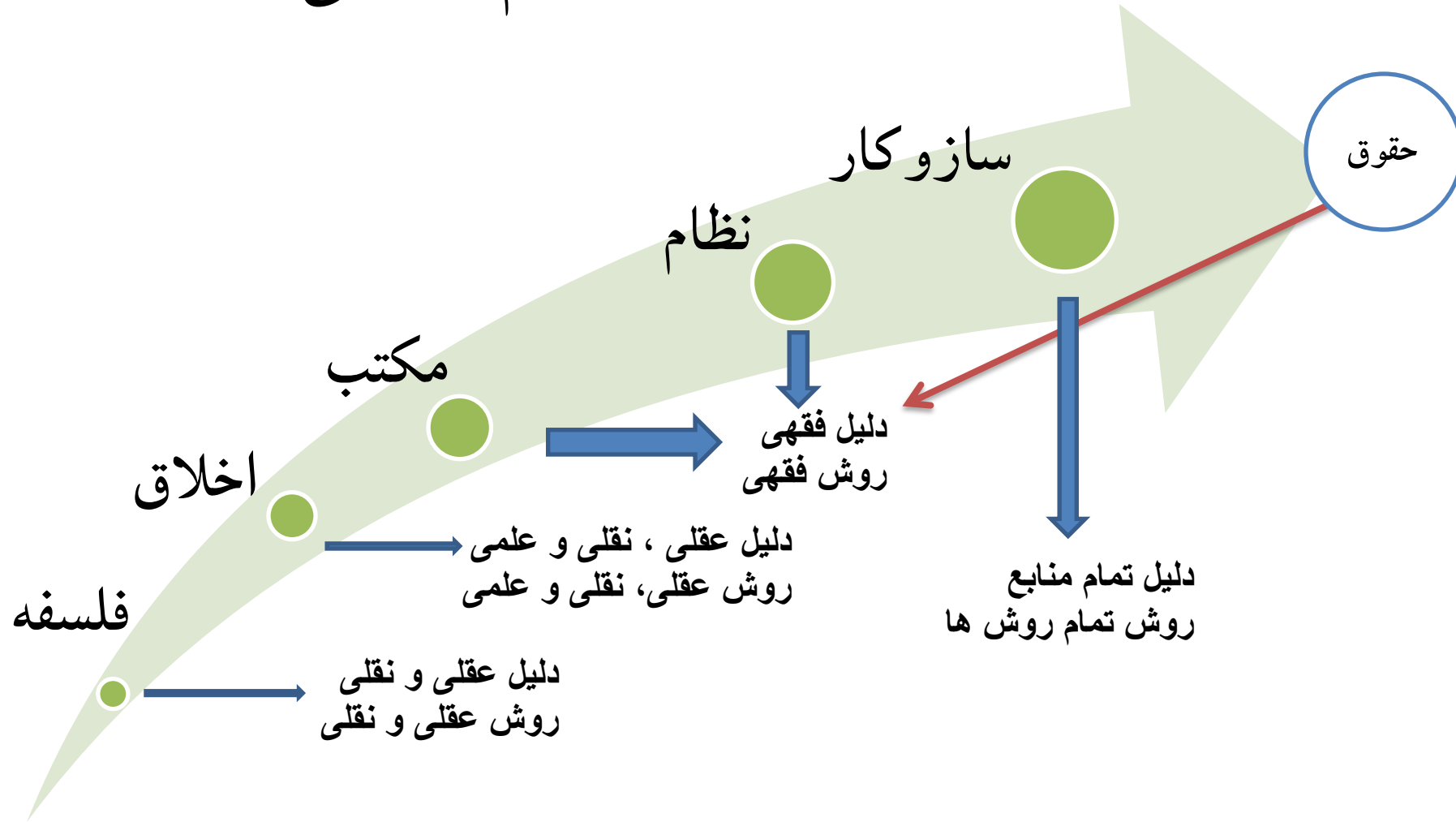
۲۲-۱۰-۹۵ فقہ اکبر (مکاتب و نظام ها) ۱۴

دراسات الاستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

خارج الفقہ نظریہ اندیشہ مدون در اسلام

سیستم اسلامی

مبانی
مکتب
اقتصادی
اسلام

اهداف
مکتب
اقتصادی
اسلام

مکتب
اقتصادی
اسلام

اهداف مکتب

اقتصادی

اسلام

مبانی مکتب

اقتصادی

اسلام

اهداف
مکتب
اقتصادی
اسلام

نظام
اقتصادی
اسلام

مبانی
مکتب
اقتصادی
اسلام

اهداف مکتب

اقتصادی

اسلام

مبانی مکتب

اقتصادی

اسلام

تحقق خارجی

مباني مكتب

اقتصادى

اسلام

اهداف مكتب

اقتصادى

اسلام

تحقيق علمى

اهداف اقتصادی اسلام

کلیات جهان شمولی که اسلام
رسیدن به آنها را در زمینه‌ی
اقتصاد مطلوب شمرده است

اهداف
اقتصادی
اسلام

اهداف طولی و عرضی

هدف
نهایی دین

اعتلای معنوی انسان
در ساحت علم و عمل

تمامی
نظام های
اسلامی

طرق و ابزاری برای
نیل به این مقصد
أعلى

تفاوت اهداف اقتصاد با اهداف اقتصادی

اهداف اقتصاد

اهدافی که بر رفتارهای اقتصادی مترتب می شود، اعم از اینکه خود اقتصادی باشد، یا تربیتی و اخلاقی و یا سیاسی

اهداف اقتصادی

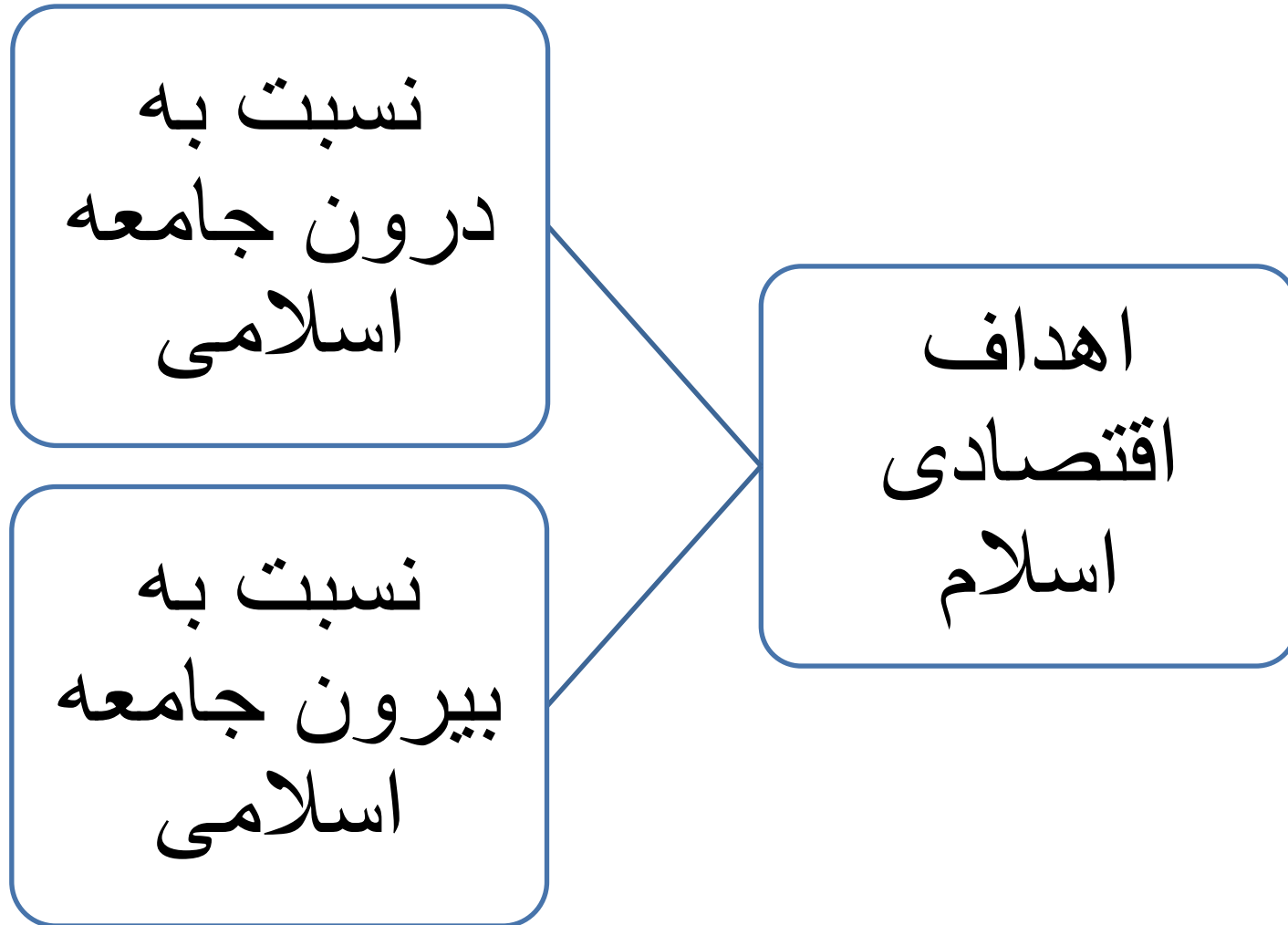
اهدافی که چهره ی اقتصادی دارند

شاخص اصلی توسعه اسلامی

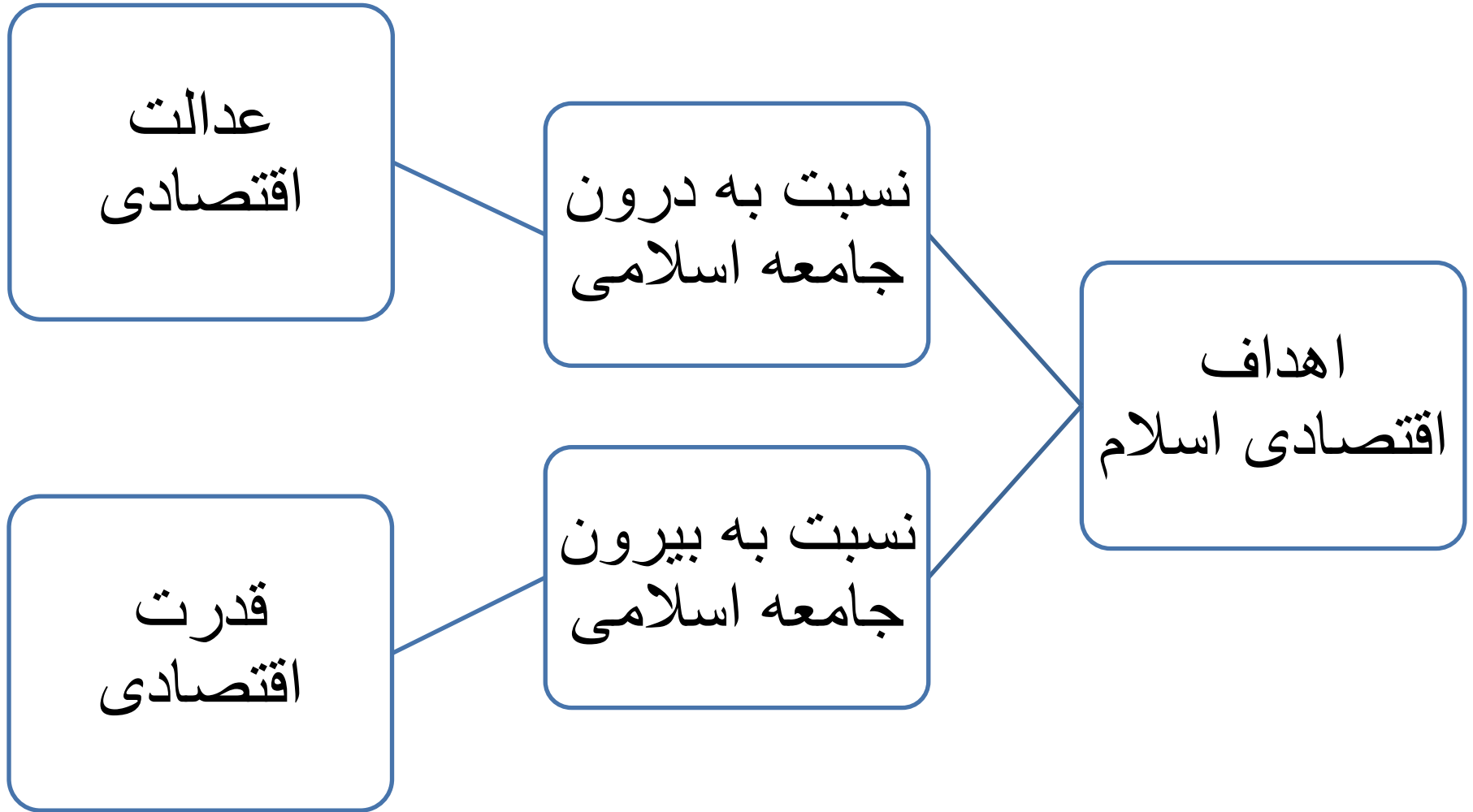
توسعه باور دینی

توسعه رفتار (عمل) دینی

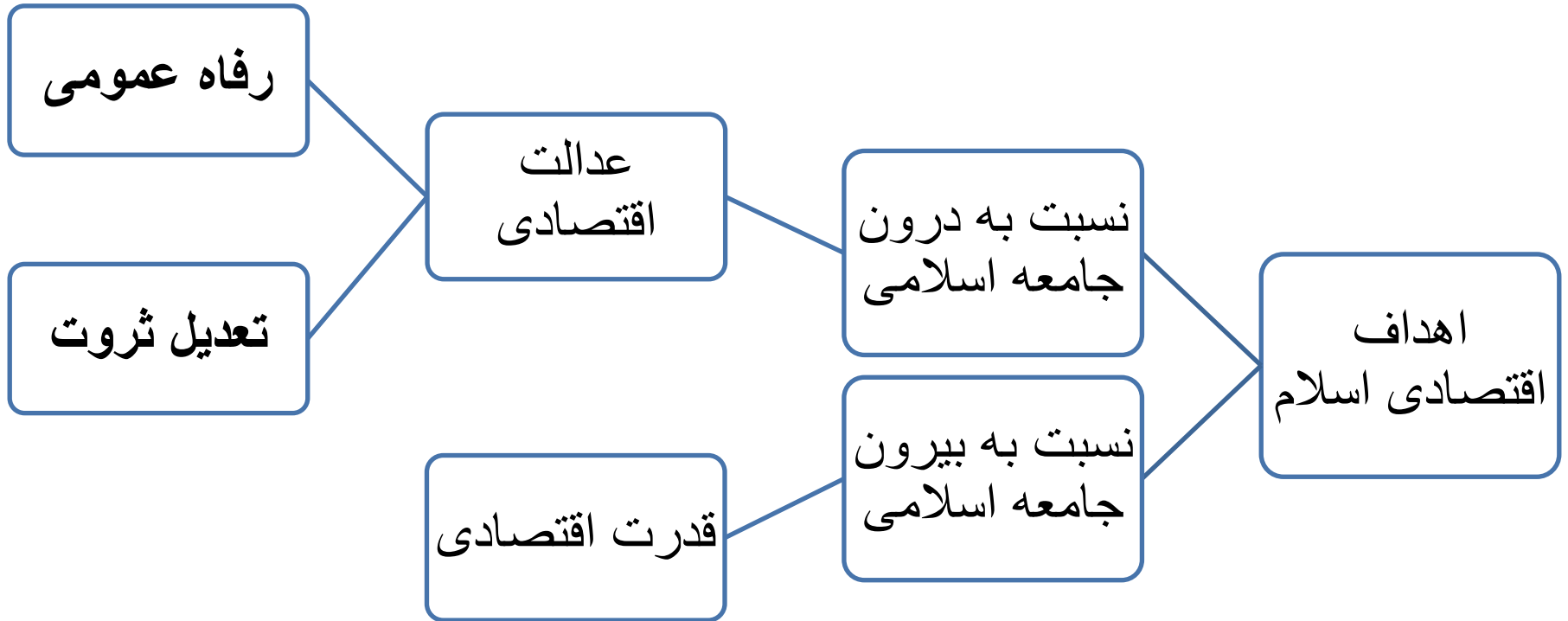
توسعه یافتگی اقتصادی

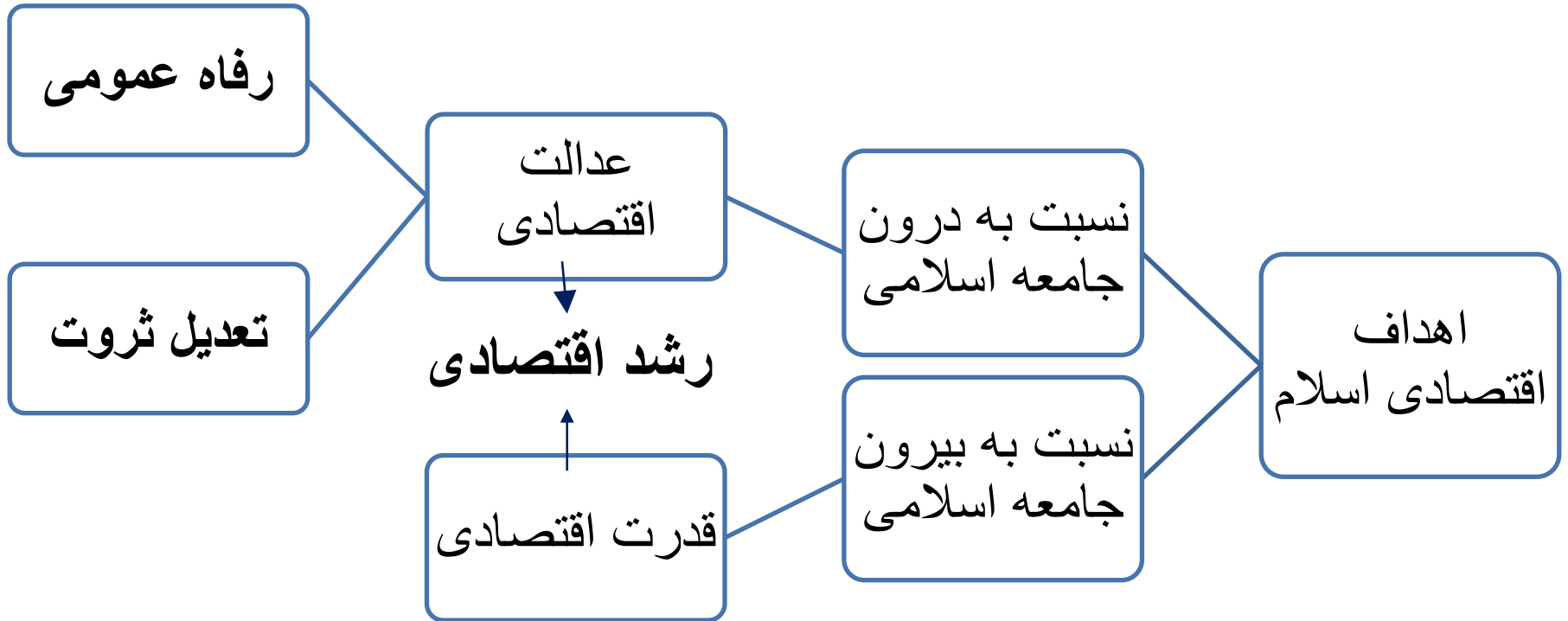
توسعه یافتگی اقتصادی

توسعه یافتگی اقتصادی

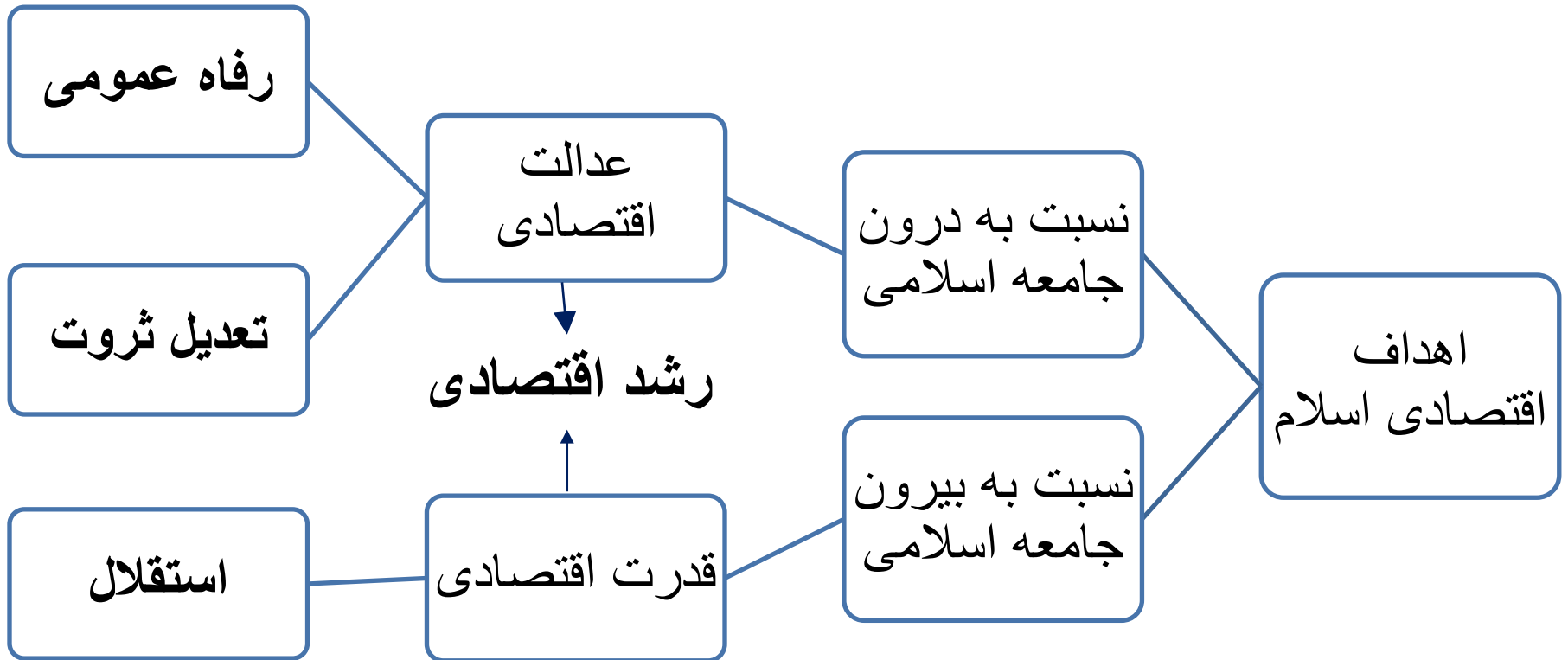

توسعه یافتگی اقتصادی

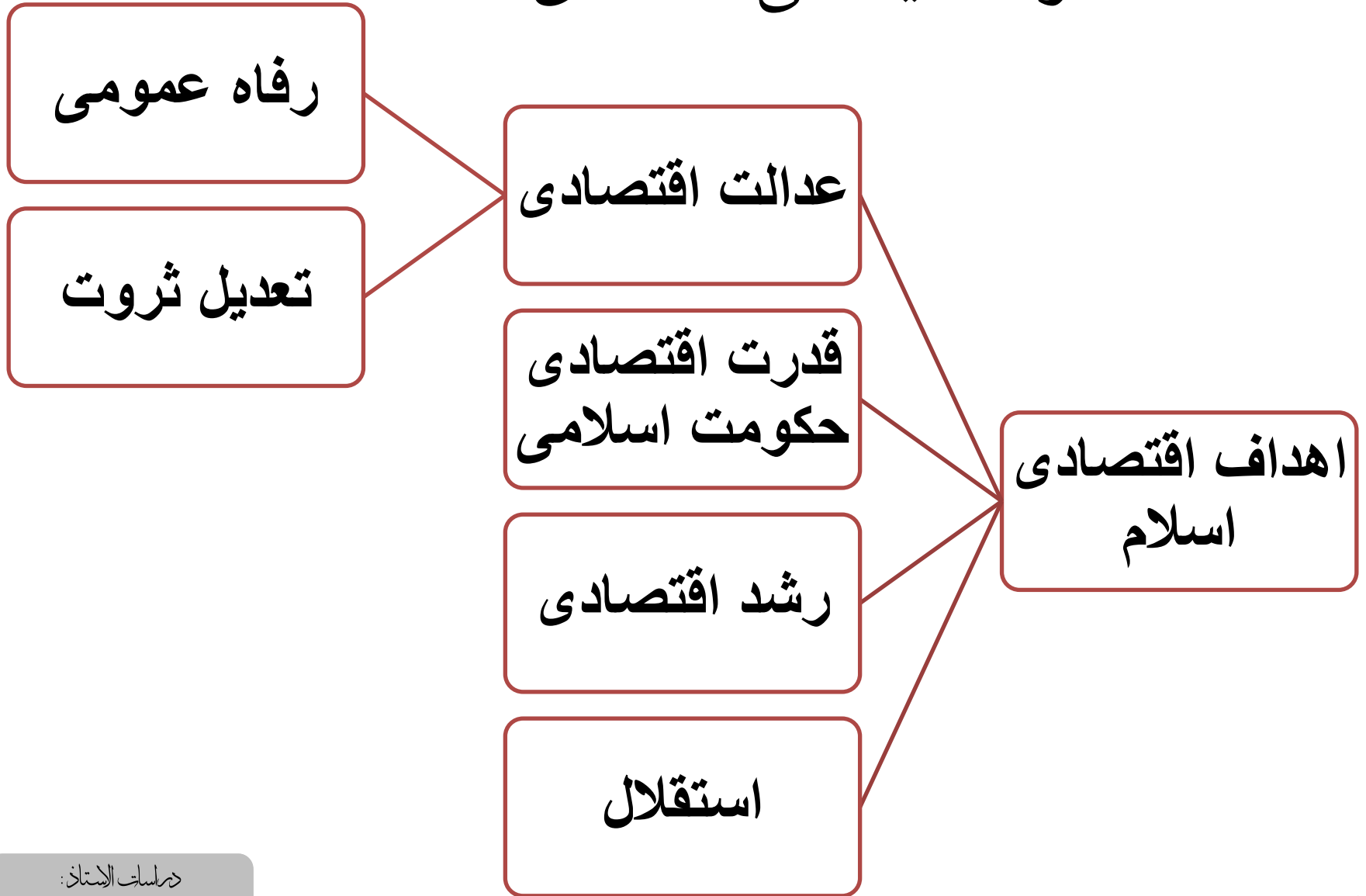

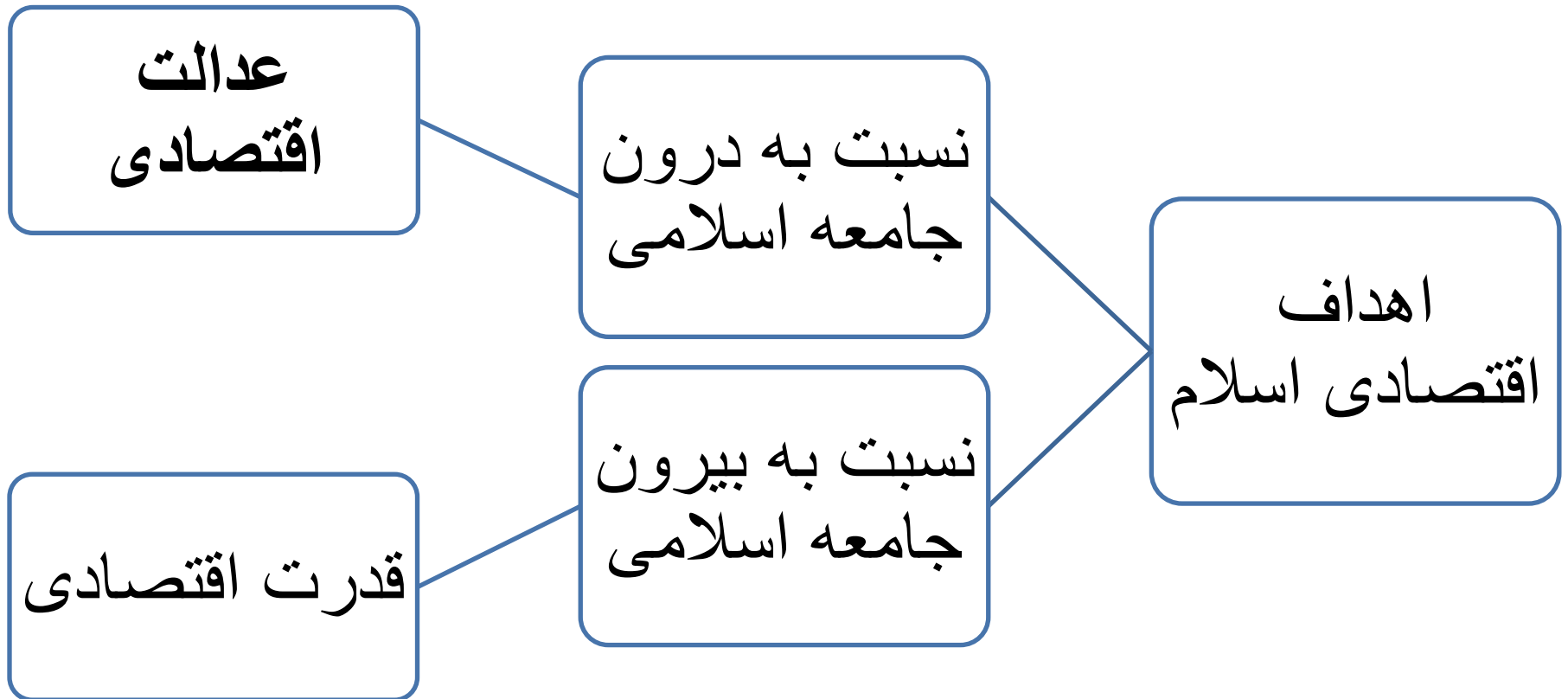
توسعه یافتگی اقتصادی

توسعه یافتگی اقتصادی

توسعه یافتگی اقتصادی

۱. عدالت اقتصادی

- ۱. عدالت اقتصادی
- اسلام عدالت را به عنوان هدف ارسال رُسل وانزالِ کُتب معرفی می‌کند.

۱. عدالت اقتصادی

- خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید:

- لقد ارسلنا رسلنا بالبینات و انزلنا معهم الكتاب و المیزان **ليقوم الناس بالقسط** (حدید، ۲۵)

- به راستی [ما] پیامبران خود را با دلایل آشکار روانه کردیم و با آنها کتاب و ترازورا فرود آوردیم تا مردم به انصاف و عدل برخیزند.

۱. عدالت اقتصادی

- در این آیه شریفه هدف از ارسال پیامبران و انزال کتاب و میزان، اقامه قسط و عدل در حیات فردی و اجتماعی انسان‌ها معرفی شده است.
- بنابر این، آیه مزبور عدالت اجتماعی را به شکل کلی و در تمام زمینه‌ها، از جمله اقتصاد، به عنوان هدف برای برنامه‌ها و دستورات پیامبران مطرح می‌کند.

۱. عدالت اقتصادی

- انّ الله يأمّر بالعدل و الاحسان و ايتای ذی القربى و ينهى عن الفحشاء و المنکر و البغی (نحل، ۹۰)
- در حقیقت، خدا به عدل و دادگری و نیکوکاری و بخشش به خویشاوندان فرمان می‌دهد و از کار زشت و ناپسند و ستم باز می‌دارد.

۱. عدالت اقتصادی

- با توجه به سیاق آیه که وظایف انسان‌ها را در قبال جامعه خود مطرح می‌کند، مراد از عدل، عدالت اجتماعی است و انسان‌ها از طرف خداوند مأمور به اقامه‌ی عدالت اجتماعی می‌باشند.
- در این آیه نیز عدالت اجتماعی به شکل کلی و در تمام زمینه‌ها مورد امر الهی است که یکی از آن موارد، عدالت اقتصادی می‌باشد.

۱. عدالت اقتصادی

- در مورد عدالت اجتماعی به آیات دیگر نیز می‌توان تمسک نمود که چون ممکن است در دلالتشان اشکال شود ما آنها را جداگانه ذکر می‌کنیم: از جمله آیه شریفه:
- **وَأْمُرُوا بِالْعَدْلِ بَيْنَكُمْ** (شوری، ۱۵)
- **وَمَا أَمْرٌ شَدَمَ** که میان شما عدالت کنم (۵۳).

۱. عدالت اقتصادی

- در این آیه‌ی شریفه پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم به عنوان رهبر و امام جامعه اسلامی مأمور به عدالت در جامعه شده است،
- پس می‌توان نتیجه گرفت در حکومت اسلامی عدالت اجتماعی در تمام زمینه‌ها از جمله در زمینه اقتصاد یک هدف اساسی می‌باشد.

۱. عدالت اقتصادی

- ممکن است، همچنانکه علامه طباطبایی فرموده‌اند (۵۴)، در این آیه اشکال شود که منظور از عدل به قرینه سیاق آیه، تساوی مردم از حیث دعوت الهی و قوانین شرع است. یعنی دعوت الهی متوجه تمام مردم است و همه مردم در قبال قانون الهی یکسانند. ولی شاید در پاسخ بتوان گفت: این امر از مصادیق عدالت اجتماعی، و در واقع تطبیق آن در حوزه‌ی حقوق و قوانین است. پس منافاتی با کلیت مطلب و شمول آن نسبت به شئون مختلف، از جمله اقتصاد، ندارد.

۱. عدالت اقتصادی

- در آیه دیگر می‌فرماید:
- قل أمر ربّي بالقسط (اعراف، ۲۹)
- ای پیامبر، بگو پروردگرم به عدل و دادگری فرمان داده‌است (۵۵).
- مراد از قسط در این آیه همان معنای لغویش، یعنی عدل و دادگری است و لذا در دلالت بر مقصود همانند آیه قبل می‌باشد.

۱. عدالت اقتصادی

- در جای دیگری خداوند می‌فرماید:
- «یا ایها الذین آمنوا کونوا قوامین بالقسط شهداء لله (نساء ۱۳۵)
- ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، پیوسته به عدالت قیام کنید و برای خدا گواهی دهید (۵۶).

۱. عدالت اقتصادی

- در این آیه شریفه خداوند مؤمنین را به اقامه‌ی قسط و عدل امر کرده است، پس می‌توان از آن نتیجه گرفت که عدالت اجتماعی به شکل کلی در تمام زمینه‌ها و از جمله در زمینه اقتصاد، هدف شریعت اسلامی می‌باشد.

۱. عدالت اقتصادی

- ۱. مراد از «کونوا قوَّامین بالقسط» اقامه‌ی قسط در جامعه نیست، بلکه شاید مراد قیام به قسط و اینکه هر فردی بر طبق عدل رفتار کند، باشد.
- در جواب می‌توان گفت: وقتی اسلام آحاد مؤمنین را به عمل عدل دعوت می‌کند، می‌توان از آن نتیجه گرفت عدالت هدف اسلام در همه‌ی صحنه و زمینه‌هاست.

۱. عدالت اقتصادی

- ۲. علامه طباطبایی قدس سره فرموده‌اند: به قرینه‌ی آیه‌ی «یا ایها الذین آمنوا کونوا قوَّامین لله شهداء بالقسط» (ای کسانی که ایمان آورده‌اید برای خدا به عدل و داد برخیزید) [و] به عدالت شهادت دهید (۵۷)، مراد از قسط، قسط در ادای شهادت است (۵۸).
- ممکن است در جواب گفته شود:
- شهادت به حق از مصادیق عدالت است و در اینجا هم به عدل امر شده و هم مصداقی خاص از آن، یعنی شهادت صادقانه بیان شده است. پس نمی‌توان در عموم آیه نسبت به عدل تردید کرد.

عدالت اقتصادی اسلام و غیر مسلمانان

- یک نکته: تذکر این مطلب لازم است که عدالت به عنوان هدف اقتصادی اسلام، امری مربوط به وضعیت اقتصادی درون جامعه‌ی اسلامی است و شامل تمام افراد جامعه اسلامی از جمله اهل ذمه نیز می‌شود

عدالت اقتصادی اسلام و غیر مسلمانان

- و آیه ذیل بر این مطلب دلالت دارد.
- «لا ینهیکم اللہ عن الذین لم یقاتلوکم فی الدین ولم یخرجوکم من دیارکم أن تبرؤهم **وتقسطوا** إلیهم إن اللہ یحبّ المقسطین» (ممتحنه، ۸)
- ؛ خداوند شما را از کسانی که در [کار] دین با شما نجنگیده و شما را از دیارتان بیرون نکرده‌اند، باز نمی‌دارد که با آنان نیکی کنید و با ایشان عدالت ورزید، زیرا خدا دادگران را دوست می‌دارد (۵۹).

عدالت اقتصادی اسلام و غیر مسلمانان

- این آیه شریفه به وضوح عدالت نسبت به پیروان سایر ادیان که با مسلمین در باب دین جنگ نکرده‌اند را مطرح می‌کند و آن را شایسته می‌شمارد.

١. عدالت اقتصادى

- - مبدأ العدالة الاجتماعية
- والركن الثالث فى الاقتصاد الإسلامى: هو مبدأ العدالة الاجتماعية التى جسدها الإسلام فيما زود به نظام توزيع الثروة فى المجتمع الإسلامى من عناصر وضمائم تكفل للتوزيع قدرته على تحقيق العدالة الإسلامية، وانسجامه مع القيم التى يرتكز عليها.

١. عدالت اقتصادى

- فإنّ الإسلام حين أدرج العدالة الاجتماعية ضمن المبادئ الأساسية التي يتكوّن منها مذهب الاقتصادى لم يتبنّ العدالة الاجتماعية بمفهومها التجريدى العامّ، ولم ينادِ بها بشكل مفتوح لكلّ تفسير، ولا أوكله إلى المجتمعات الإنسانيّة التي تختلف في نظرتها للعدالة الاجتماعية باختلاف أفكارها الحضاريّة ومفاهيمها عن الحياة،
- وإنما حدّد الإسلام هذا المفهوم وبلوره في مخطّط اجتماعى معيّن، واستطاع بعد ذلك أن يجسّد هذا التصميم في واقع اجتماعى حتىّ تنبض جميع شرايينه وأوردته بالمفهوم الإسلامى للعدالة.

١. عدالت اقتصادى

- فلا يكفى أن نعرف من الإسلام مناداته بالعدالة الاجتماعية، وإنما يجب أن نعرف أيضاً تصورات التفصيلية للعدالة ومدلولها الإسلامى الخاص.

١. عدالت اقتصادى

- والصورة الإسلامية للعدالة الاجتماعية تحتوى على مبدأين عامين لكل منهما خطوطه وتفصيلاته:
- أحدهما: مبدأ التكافل العام.
- والآخر: مبدأ التوازن الاجتماعى.

١. عدالت اقتصادى

- وفى التكافل والتوازن بمفهومهما الإسلامى تحقق القيم الاجتماعىة العادلة، ويوجد المثل الإسلامى للعدالة الاجتماعىة، كما سنرى فى فصل قادم «١».
- (١) سيأتى البحث عن المبدأين فى فصل: مسؤولىة الدولة فى الاقتصاد الإسلامى

١. عدالت اقتصادى

- وخطوات الإسلام التى خطأها فى سبيل إيجاد المجتمع الإنسانى الأفضل عبر تجربته التاريخىة المشعة كانت واضحة وصرىحة فى اهتمامه بهذا الركن الرئيسى من اقتصاده.
- وقد انعكس هذا الاهتمام بوضوح فى الخطاب الأوّل الذى ألقاه النبىّ صلى الله عليه و آله وفى أوّل عمل سياسى باشره فى دولته الجديدة.

١. عدالت اقتصادى

- فإنَّ الرسولَ الأعظمَ دسَّنَ بىاناته التوجیهیة - كما فى الروایة - بخطابه هذا:

١. عدالت اقتصادی

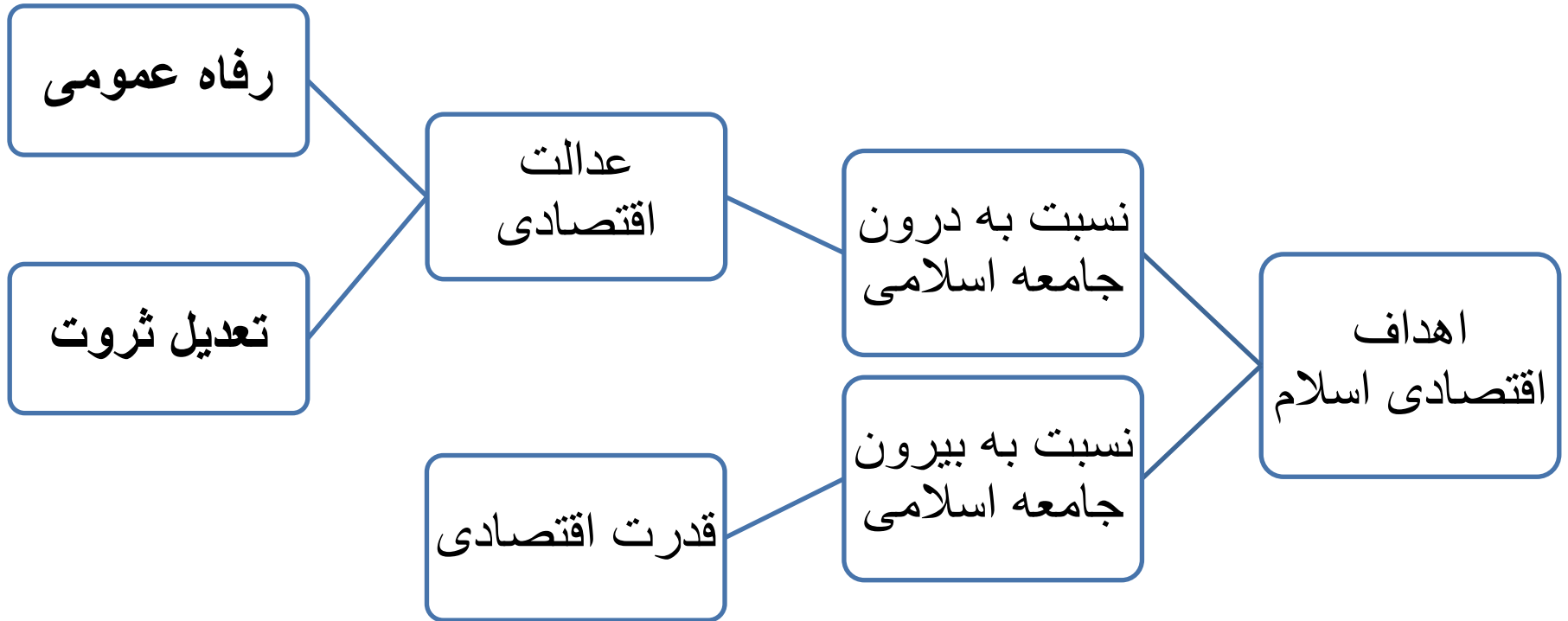
- «أما بعد أيها الناس، فقدّموا لأنفسكم، تعلمنّ واللّه ليصعقنّ أحدكم، ثمّ ليدعنّ غنمه ليس لها راع، ثمّ ليقولنّ له ربّه ألم يأتك رسولى فبلغك، وأتيتك مالاً وأفضلت عليك؟! فما قدّمت لنفسك؟!»
- فليظرنّ يميناً وشمالاً فلا يرى شيئاً، ثمّ لينظرنّ قدّامه فلا يرى غير جهنم.
- فمن استطاع أن يقى وجهه من النار ولو بشقّ تمرّة فليفعل، ومن لم يجد فبكلمة طيبة، فإنّها تجزى الحسنة عشرة أمثالها إلى سبعمئة ضعف،
- والسلام عليكم ورحمة اللّه وبركاته» «١».

١. عدالت اقتصادى

- وبدأ عمله السياسى بالمؤاخاة بين المهاجرين والأنصار وتطبيق مبدأ التكافل بينهم «٢»، بغية تحقيق العدالة الاجتماعیة التى يتوخاها الإسلام.

- (٢) السيرة الحلبیة ٢: ٢٩٢

توسعه یافتگی اقتصادی

١. عدالت اقتصادى

- مسؤوليّة الدولة فى الاقتصاد الإسلامى
- ١- الضمان الاجتماعى.
- ٢- التوازن الاجتماعى.
- ٣- مبدأ تدخل الدولة.

١. عدالت اقتصادی

- ١- الضمان الاجتماعي
- فرض الإسلام على الدولة ضمان معيشة أفراد المجتمع الإسلامي ضماناً كاملاً.

١. عدالت اقتصادى

- وهى عادة تقوم بهذه المهمة على مرحلتين:

- فى المرحلة الاولى تهىء الدولة للفرد وسائل العمل، وفرصة المساهمة الكريمة فى النشاط الاقتصادى المثمر، ليعيش على أساس عمله وجهده.

- فإذا كان الفرد عاجزاً عن العمل وكسب معيشته بنفسه كسباً كاملاً، أو كانت الدولة فى ظرف استثنائى لا يمكنها منحه فرصة العمل جاء دور المرحلة الثانية التى تمارس فيها الدولة تطبيق مبدأ الضمان عن طريق تهيئة المال الكافى لسدّ حاجات الفرد، وتوفير حدّ خاصّ من المعيشة له.

١. عدالت اقتصادى

- ومبدأ الضمان الاجتماعى هذا يرتكز فى المذهب الاقتصادى للإسلام على أساسين، ويستمدّ مبرراته المذهبية منهما:
- أحدهما: **التكافل العامّ.**
- والآخر: **حقّ الجماعة فى موارد الدولة العامّة.**
- ولكلّ من الأساسين حدوده ومقتضياته فى تحديد نوع الحاجات التى يجب أن يُضمن إشباعها، وتعيين الحدّ الأدنى من المعيشة التى يوفرّها مبدأ الضمان الاجتماعى للأفراد.

موسسه
و حکمت
و عفت
عالمی